

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Бекітемін
Филология және көптілді білім беру
институтының директоры
Б. Әбдіғазизұлы
2018 ж.

«6M011700 – Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша
ҚАБЫЛДАУ ЕМТИХАНЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ

Алматы, 2018

Бағдарлама *Қазақ тілі теориясы және әдістемесі* кафедрасының
мәжілісінде талқыланды.
«__»__2018 ж., хаттама №__

Бағдарламаны жазған: п.ғ.д., доцент Дәулетбекова Ж.Т.
ф.ғ.д., аға оқытушы Таңжарыкова А.В.
ф.ғ.к., доцент Жунисова М.А.

Кафедра меңгерушісі _____ Дәулетбекова Ж.Т.

6М011700 – Қазақ тілі мен әдебиеті
мамандығына магистратураға қабылдау емтиханының бағдарламасы

Жоғарыдағы мамандықтар бойынша магистратураға түсушілерден қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінің қазіргі оқу процесіндегі ерекшеліктерін ескеріп, тіл білімінің негізгі ұғымдар жүйесін және тілдің құрылымдық, жүйелік, танымдық болмысы жайлы және тіл білімінің ғылымдар арасында алатын орны, тілдің мәні мен қызметі жайлы, тілдің шығуы мен дамуы жайында, тілдің лексика, грамматика, стилистика салалары жайлы білімін, сондай-ақ мәдени мұралар мен фольклорды, қазақ әдебиетінің тарихын, түркі тілдеріне ортақ әдебиет пен әдебиет теориясы мәселелерін жетік білуін талап етеді. Осы мақсатты көздеген Бағдарлама тақырыптары кәсіби пәндердің міндетті компоненттеріне енетін «Тіл біліміне кіріспе», «Жалпы тіл білімі», «Қазіргі қазақ тілі», «Қазақ тілін оқыту әдістемесі», «Әдебиеттануға кіріспе», «Халық ауыз әдебиеті», «Қазақ әдебиетінің тарихы», «Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі» пәндерінің типтік бағдарламаларының негізінде жасалды.

Тіл білімінің мәселелері. Тілдердің генеологиялық және типологиялық классификациясы. Тіл теориясының мән-мағынасы, негізгі проблемалары, күрделі салалары, ол салалардың басқа ғылымдармен байланысы. Тілдің қоғамдық мәні. Мемлекеттік саясат және тіл. Тілдің негізгі қызметі. Тілдің танымдық және коммуникативтік қызметі. Тіл және ойлау. Тіл және сөйлеу. Тілдің тарихы мен қоғам тарихының байланыстылығы. Тіл дамуының ішкі және сыртқы факторлары. Тілдің шығуы жайлы теориялар. Тілдің даму кезеңдері. Тілдер семьясы, оның түрлері. Тіл біліміндегі структурализм, тілдің функционалдық қызметі. Әдеби тіл және норма. Әдеби тіл және ұлттық мәдениет. Н.Оралбаева. Қазіргі қазақ тіліндегі етістіктің аналитикалық форманттары. А.Қайдаров еңбектеріне талдау. Ғалым Р.Сыздықова және қазақ әдеби тіл тарихы мәселелері. А.Байтұрсыновтың лингвистикалық мұрасы. Қ.Жұбановтың лингвистикалық, әдістемелік мұрасы. К.Аханов. Грамматика теориясының негіздері. /Жалпы сипаттама/ А.Ысқақов – қазақ тілінің ғылыми морфологиясының негізін салушы ғалым. М.Балақаевтың ғылыми синтаксис жүйесін дамытудағы рөлі, ғылыми мұрасы. Тілдің грамматикалық құрылымы. Тілдің грамматикалық құрылымы – грамматиканың нысаны екендігі. Тілдің грамматикалық құрылымының негізгі единицалары. Морфема – негізгі тілдік единицаның бірі, сипаты, түрлері. Түбір морфемалардың құрылымы. Морфема және сөз формасы, сөз тіркесі және сөйлем. Сөздің морфологиялық құрылымы. Негізгі морфологиялық ұғымдар. Олардың алуан түрлілігі. Қазақ тіліндегі сөздерді таптастырудың принциптері (А.Ысқақов, т.б.). Дыбыстардың алмасуы (альтернация, себептері мен ерекшеліктері). Сөз тіркесінің құрылымы. Сөз тіркесінің құрамдық белгілері. Сөйлемнің сөз тіркесінен ажырамайтын белгісі. Сөздің грамматикалық мағынасы мен лексикалық мағынасы. Грамматикалық мағына, грамматикалық форма, грамматикалық ұғымдардың бірлігі, арақатысы. Грамматикалық мағынаның берілу түрлері мен тәсілдері. Етістіктің лексика-грамматикалық сипаты. Синтаксистік құрылымды жүйелеудің негіздері. Синтаксистік байланыс: түрлері, тәсілдері, формалары. Қазақ тілінің грамматикалық құрылымының аналитикалық сипаты туралы теория. Бұл жөнінде ғылыми зерттеу еңбектер. Қазақ тілінің грамматика

ілімінің қалыптасу кезеңдері, негізгі бағыттары. Қазақ тіл білімінде грамматика теориясына қатысты мәселелердің зерттелуі жайында ғалымдар еңбектері. Қазіргі қазақ тіліндегі сөздердің грамматикалық сипаты (С.Исаев т.б.). Қазан төңкерісіне дейінгі қазақ тілі грамматикасының нұсқалары.

Сөйлем моделі туралы түсінік. Сөйлем – тілдің негізгі коммуникативтік және құрылымдық-синтаксистік бірлігі екендігі. Сөйлем және байымдау, сөйлем және сөйлеу. Сөйлемнің (актуальды) коммуникативтік мүшеленуі жайлы түсінік. Сөйлем мүшелері және сөз таптары. Сөйлемдердің айтылу мақсаты мен құрылымына қарай түрлері. Жай сөйлем мен құрмалас сөйлем. Жай сөйлем синтаксисінің қазақ тіл білімінде зерттелуі. Құрмалас сөйлемнің жасалу жолдары мен түрлері. Көп құрамды құрмаластар, олардың түрлері, жасалу жолдары. Салалас құрмалас сөйлемдер. Мағыналық түрлері. Сабақтас құрмалас сөйлемдер. Мағыналық түрлері. С.Аманжолов. Құрмалас сөйлем мәселелері жайындағы пікірлер. С.Аманжоловтың «Қазақ әдеби тіл синтаксисінің қысқаша курсы» атты ғылыми зерттеу жұмысының қазақ тілі синтаксисіндегі маңызы.

Сөзжасам. Сөзге тән негізгі белгілер. Сөздің коммуникативтік сапасы. Сөз формасы. Нөлдік тұлға. Сөздің нольдік тұлғасы жайлы қазақ тіл біліміндегі көзқарастар. Аналитикалық және синтетикалық сөз формалары. Түбір және аффикс морфемалар. Сөз тудырушы аффикстер. Аналитикалық тәсілдің ішкі ерекшеліктері, түрлері. Синтетикалық сөзформа, оның түрлері, жасалу жолдары. Күрделі сөз. Күрделі сөз құрылымы. Күрделі сөзге тән басты белгілер. Қазақ тілінің сөзжасам саласы бойынша жасалған ғылыми зерттеулер.

Лексикология. Лексикологияның бөлімдері: ономонология, семасиология, фразеология, этимология, лексикография. Семасиологияның лингвистика аясындағы орны. Семасиологияның зерттеу объектісі. Сөз семантикасы. Экспрессивті мағыналар, олардың берілу жолдары. Қазақ лексикографиясы, зерттелуі. Қазақ тіліне қатысты сөздіктер және оның түрлері. Арнаулы лексика. Қазақ тілінің лексикология саласының ғылыми негізін қалаудағы Ғ.Мұсабаевтың атқарған қызметі. Синонимдер, синонимияға қатысты зерттеулер. /Ә.Болғанбаев, М.Серғалиев, Ф.Оразбаева/. Денотаттық мағынаның өзіне тән белгісі. Эмоциялық мағына. Семантикалық үшбұрыш. Бұл жөнінде жалпы тіл біліміндегі түрлі пікірлер. Тілдің актив және пассив лексикасы, олардың стильдік ерекшеліктері.

Стилистика ғылымының қалыптасу, даму тарихы. Стилистиканың негізгі бағыттары мен аспектілері. Стилистиканың негізгі ұғым-категориялары. Стилистикалық мағына, оның табиғаты. Стилистикалық парадигма мен синтагматика. Стилистикадағы пішін мен мазмұн. Стилистикалық синонимдер. Стилистикалық норма. Стилистикалық қате. Стилистиканың зерттеу әдістері. Сөз өнері мұралары туралы түсінік.

Фольклор. Фольклор мен әдебиет: ортақ мәселелері мен өзгешеліктері. Фольклор мұралары мен әдебиет шығармаларының көркемөнерінің салаларымен байланысы. Фольклорды тегі мен жанрына жіктеу, тарихи

зерттеу принциптері. Әлем халықтары мен қазақ фольклоры мұраларының ұқсастықтары.

Әдебиет теориясы. Қазақ фольклорының зерттелу тарихы. Көркем шығарманың мазмұны мен пішіні туралы түсінік. Көркем шығарманың тақырыбы. Көркем шығарманың идеясы. Көркем бейне, оған қойылатын талаптар. Көркем бейненің жасалуында қолданылатын негізгі суреттеу тәсілдері. Көркем шығарманың композициясы мен сюжеті. Композицияның сюжеттен тыс элементтері: пролог, эпилог. Көркем шығарманың тілі.

Түркі тілді халықтарға ортақ әдебиет (ҮІ-ХУғғ.). Түркі тілді халықтарға ортақ әдебиеттің көп ғасырлық тарихындағы үш кезеңі. ҮІ-ІХғғ. Көне түркі әдебиеті ескерткіштері: «Күлтегін», «Тоныкөк», «Қорқыт ата кітабы», «Оғыз наме», әл-Фарабидің әдеби мұралары X-XII ғғ. әдебиет мұралары. (М.Қашқари, Жүсіп Баласағұн, Ахмет Иүгінеки, Қожа Ахмет Иасауи, Сүлеймен Бақырғани, т.б. шығармалары. XIII-XIVғғ. Алтын Орда дәуіріндегі әдебиет мұралары, «Рабғузи қиссалары, «Кодекс Куманикус», «Мұхаббат наме», «Хұсрау Шырын», «Гүлистан бит-түрки», «Жүсіп-Зылиха», «Түрік шежіресі», «Шежірелер жинағы, «Бабыр-наме», т.б. шығармалар.

Қазақ әдебиетінің тарихы. Жыраулар поэзиясы. Қазақ хандығы мемлекетінің қалыптасуы мен дамуындағы жыраулар поэзиясының тарихи-әлеуметтік, шығармашылық қызметі. Жырау мен жыршы. Жыраулар поэзиясының өзіндік қалыптасу кезеңіндегі жыраулар мұралары. XV-XVII ғ. жыраулар (Қазтуған, Асан Қайғы, Доспамбет, Шалкиіз, Жиёмбет, Марғасқа). XVIII ғасырдағы қазақ әдебиетіндегі ақын-жыраулар мұралары. (Ақтамберді, Тәтіқара, Үмбетей, Бұқар, Көтеш, Шал).

Қазақ хандығы дәуірі әдебиетінің ұлттық әдеби үдерістегі маңызы. XIX ғ. қазақ әдебиеті дамуының мазмұнындағы романтизм, реализм көркемдік әдістерінің көріністері. Дәстүрлі әдебиет өкілдерінің мұрасы, жанрлары (XIX ғ.) XIX ғасыр дәстүрлі әдебиетіндегі лирикалық-дидактикалық өлеңдер мен эпикалық шығармалар. XIX ғасыр әдебиетіндегі зар заман ақындары поэзиясы. XIX ғасыр әдебиетіндегі ақындар айтыстары. XIX ғасырдағы жаңа реалистік жазба әдебиет жанрлары: лирикалық, сатиралық өлеңдер, поэмалар, прозалық туындылар.

Абайдың лирикалық өлеңдері. Абайдың поэмалары. Абайдың көркем аудармалары. Абай қарасөздерінің жанрлық түрлері, тілі, стилі. Абайтану ғылымының қалыптасу, даму тарихы. Хакім Абайдың ақындық айналасы, мектебі.

XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетінің даму ерекшеліктері. XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетіндегі драматургия жанры қалыптасуындағы алғашқы қадамдар XX ғасыр басындағы әдеби сын, аударма үрдісінің, көсемсөз жанрының пайда болуы, дамуы. XX ғасыр басындағы діни-ағартушылық бағыттағы ақындар. XX ғасыр басындағы ағартушы-демократтық бағыттағы ақын-жазушылар. 1916 жылғы ұлттық-азаттық қозғалысына байланысты туған әдебиет. XX ғасыр басындағы әдебиеттегі роман жанры шығармаларының поэтикалық ерекшеліктері. XX ғасыр

басындағы әдебиеттегі романтизм, сыншыл реализм көркемдік әдістері көріністері.

Қазіргі дәуірдегі қазақ әдебиеті. 1917-1940 жылдардағы қазақ әдебиеті. Қазақ әдебиетіндегі А.Байтұрсынов, М.Дулатов, М.Жұмабаев, Ж.Аймауытов негізін салған прогресшіл бағыт. Шығармалары.

Екінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі қазақ әдебиеті (1941-1945). Ж.Жабаевтың, Ә.Тәжібаевтың, Қ.Аманжоловтың, Ә.Сәрсенбаевтың шығармалары. 1946-1960 жылдардағы қазақ әдебиеті. М.Әуезов, С.Мұқанов, Ғ.Мүсірепов, А.Шамкенов, Ә.Ахметов, І.Мәмбетов, Т.Бердияров т.б. шығармалары. 1960-1990 жылдардағы әдебиет. М.Ғабдуллин, Б.Момышұлы, Т.Ахтанов, Қ.Қайсенов, Ә.Нұршайықов, М.Мағауин, Д.Исабеков, Ә.Кекілбаев шығармаларындағы жанрлық, стильдік ізденістер. XX ғ. 90-жылдардағы қазақ әдебиетінің даму ерекшеліктері (Тәуелсіздік жылдарындағы қазақ әдебиеті).

Қазақстан Республикасындағы «Мәдени мұра» бағдарламасы және оның қазақ әдебиетін дамытудағы ықпалы.

Пайданылатын әдебиеттер:

- 1.Аханов .Тіл білімінің негіздері. А., 1993.
- 2.Аханов К. Грамматика теориясының негіздері. А.,1996.
- 3.Әуезов М. Әдебиет тарихы. – А., 1991.
- 4.Әшірбеков М. Сөздегі дыбыстардың қарм-қатынасы. –А., 1975.
- 5.Қордабаев Т.Р., Қалиев Ғ.К. Жалпы тіл білімі. А.,2004.
- 6.Қордабаев Т. Тіл білімінің мәселелері. – А., 1991.
- 7.Балақаев М.,Жанпейісов Е., Томанов М., Манасбаев Б. Қазақ тілінің стилистикасы. А.,1974.
- 8.Қабдолов З. Сөз өнері. А., 1982.
- 9.Мырзабеков С. Қазақ тілінің фонетикасы. – А., 1993.
- 10.Нұрғали Р. Әдебиет теориясы. Астана, 2003
- 11.Ысқақов А. Қазіргі қазақ тілі. – А., 1971.
- 12.Хасенов К. Тіл білімі теориясы мен практикалық мәселелері. – А., 1992.
- 13.ХҮ-ХҮІІІ ғасырдағы қазақ поэзиясы. – А., 1987
14. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы. А.,1997.
- 15.Сүйіншәлиев Х. ХҮ-ХҮІІІ ғасырдағы қазақ әдебиеті. – А., 1989
- 16.Сыдықов Қ. Көркемдік өрнектер. – А., 1992

қабылдау емтиханының сұрақтары

Бағдарлама сұрақтары кәсіби пәндердің міндетті компоненттеріне енетін «Тіл біліміне кіріспе», «Жалпы тіл білімі», «Қазіргі қазақ тілі», «Қазақ тілін оқыту әдістемесі», «Әдебиеттануға кіріспе», «Халық ауыз әдебиеті», «Қазақ әдебиетінің тарихы», «Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі» пәндерінің типтік бағдарламаларының негізінде жасалды. Бағдарлама сұрақтары міндетті пәндердің негізгі мазмұнын қамтиды, қазақ тіл білімінің жаңа бағыттарын, қазақ әдебиетінің тарихы мен әдебиет теориясын, қазіргі ғылыми парадигмасын және филологиялық термин-түсініктердің анықтамалық ережелерін тірек етіп алады. Қазақ тілі мен әдебиет мамандығына магистратураға түсушілердің білім деңгейін және ғылыми дайындығын анықтауға мүмкіндік береді.